

ІНСТИТУЦІЙНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

INSTITUTIONAL MECHANISMS FOR ENSURING INTERNATIONAL FOOD SECURITY

Каліушенко І.М.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

У статті розглядається інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки. Досліджується сучасний стан та проблеми забезпечення міжнародної продовольчої безпеки; надається авторське поняття інституційного механізму забезпечення міжнародної продовольчої безпеки. Визначається система універсальних та спеціалізованих міжнародних організацій щодо забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, досліджується динаміка співробітництва України з міжнародними організаціями у цій сфері.

Ключові слова: міжнародна продовольча безпека, механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, міжнародне публічне право, норми міжнародного права, міжнародні організації, захист прав людини.

В статье рассматривается институциональный механизм обеспечения международной продовольственной безопасности. Исследуется современное состояние и проблемы обеспечения международной продовольственной безопасности; дается авторское понятие институционального механизма обеспечения международной продовольственной безопасности. Определяется система универсальных и специализированных международных организаций по обеспечению международной продовольственной безопасности, исследуется динамика сотрудничества Украины с международными организациями в этой сфере.

Ключевые слова: международная продовольственная безопасность, механизм обеспечения международной продовольственной безопасности, международное публичное право, нормы международного права, международные организации, защита прав человека.

The article examines institutional mechanism for ensuring international food security. The modern state and problems of ensuring international food security; copyright concept provided institutional mechanism of ensuring international food security. Determine system of universal and specialized international organizations to ensure international food security, examines dynamics of Ukraine's cooperation with international organizations in this field.

Key words: international food safety, mechanism of ensuring international food security, public international law, international law, international organizations, human rights.

Актуальність теми. Сучасні міжнародні відносини характеризуються багаторівневим співробітництвом між суб'єктами міжнародного публічного права. Водночас інтенсифікація взаємопроникнення у різні сфери розвитку людства не тільки виявила нові еволюційні горизонти, а й певним чином викликала зростання глобальних проблем, серед яких не останнє місце займає проблема міжнародної продовольчої безпеки.

У ХХІ столітті сучасні технології і демократичні принципи продовжують мирно вживатися з безмежними злиднями і голодом. У даний час за оцінками Продовольчої і сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй більше 30 країн світу з населенням, що перевищує 1 мільярд осіб, потребують продовольчої допомоги. Актуалізуються питання забезпечення продовольчими товарами біженців та внутрішньо переміщених осіб у зонах військового конфлікту. Очевидно, що проблема забезпечення міжнародної продовольчої безпеки вимагає не тільки реагування на виклики і загрози в цій сфері існування людства, а й свідчить про необхідність подальшої побудови цілісної системи щодо забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, розробки інституційного механізму її функціонування.

Останнім часом обговорення в наукових колах питань, пов'язаних із розробкою практичних заходів

у сфері забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, набуло гостроти, зробилося предметом гарячих дискусій. Проблематика, яка становить зміст наукової статті, в свій час досліджувалася такими зарубіжними і вітчизняними науковцями, як М. Баймуратов, В. Балабанов, Є. Борисенко, М. Буроменський, Ю. Валетова, О. Задорожний, С. Ковальов, В. Назаренко, М. Черкес та ін. Сфера правильного харчування, доступу людини до продуктів харчування досліджувалася у працях А. Ейда, С. Голей, Ж. Зіглера, Д. Кента, О. де Шуттера та ін. Водночас питання забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, специфіки діяльності міжнародних організацій у цій сфері за об'єктивними причинами завжди залишаються актуальними, що обумовлено динамікою розвитку людства, зростанням потреб у продуктах харчування в окремих країнах і навіть регіонах світу. Крім цього, додатковий стимул для наукових пошуків за цим напрямком надає схвалена у 2015 році на Генеральній Асамблеї ООН Програма глобального світового розвитку до 2030 року, яка передбачає створення стійких і продуктивних продовольчих систем, виконавцем якої є також і Україна. Зазначені аргументи обумовлюють актуальність та вчасність обраної теми.

Головною метою статті є дослідження інституційного механізму забезпечення міжнародної

продовольчої безпеки. Для досягнення поставленої мети робиться спроба вирішити такі завдання: а) охарактеризувати сучасний стан та проблеми щодо забезпечення міжнародної продовольчої безпеки; б) визначити поняття інституційного механізму забезпечення міжнародної продовольчої безпеки; в) дослідити специфіку діяльності міжнародних організацій у сфері забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, динаміку співробітництва України з міжнародними організаціями в цьому напрямку.

Виклад основного матеріалу. Одним із перших державних діячів, який звернув увагу на проблему забезпечення людей продуктами харчування, пов'язавши дотримання права на харчування з економічною безпекою та незалежністю особистості, був президент США Ф. Рузвельт. У своїй доповіді в 1944 році на захист прийняття білля про економічні права «Economic Bill of Rights» Рузвельт зауважив, що справжня свобода не може існувати без економічної безпеки і незалежності. Людина, яка має потреби в харчуванні, не може бути вільною, а не маючи можливості отримати продукти харчування і роботу, вона є матеріалом, з якого зроблена диктатура. Згодом цей виступ став іменуватися «мова про чотири свободи» [1, с. 7].

Після Другої світової війни державами ООН із прийняттям у 1948 році Загальної декларації прав людини було розпочато формування міжнародної системи прав людини. Так, у ст. 25 Декларації наголошується, що кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи харчування, одяг, житло, медичний догляд та належне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту самої людини і його сім'ї [2]. Право на гідний життєвий рівень для кожної особи згодом було закріплено у Міжнародному пакті про соціальні, економічні і культурні права 1966 р., Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. та інших актах. Починаючи з 1974 року активно впроваджується Загальна декларація з ліквідації голоду і недоїдання, ст. 1 якої наголошує, що кожна людина має невід'ємне право бути вільним від голоду і недоїдання для свого повного розвитку і збереження фізичних і розумових здібностей [3].

Під егідою Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (ФАО) в 1973 році було розроблено концепцію «Всесвітньої продовольчої безпеки», тим самим офіційно було введено в світову практику поняття «продовольча безпека», як стан ринку продовольства і економіки окремої держави, групи інтегрованих країн або в цілому світової спільноти. Міжнародна зернова криза, що вибухнула в 70-х роках минулого століття, стала поворотним пунктом у розвитку міжнародного співробітництва у сфері забезпечення міжнародної продовольчої безпеки. За ініціативи ФАО в Римі у 1974 році була скликана перша Всесвітня продовольча конференція. Необхідність формулювання завдання глобальної продовольчої безпеки була зумовлена, по суті, двома факторами: з одного боку, створенням єдиних ринків продовольства та необхідністю їх стабілізації за допомо-

гою найбільш розвинених країн, власників основних експортних ресурсів; з іншого – необхідно було згладити найгостріші проблеми продовольчого забезпечення країн «третього світу» і надалі – країн перехідного періоду, утримуючи їх в той же час у рамках єдиної світової глобальної економічної моделі.

Найважливішою подією у визначенні проблеми глобальної продовольчої безпеки та шляхів її вирішення стала Всесвітня конференція з продовольства в Римі у 1996 році, за підсумками якої було схвалено Римську декларацію про всесвітню продовольчу безпеку і План дій, прийнятий на Всесвітній продовольчій конференції. Ці документи заклали основи досягнення єдиної мети – продовольчої безпеки, взятої на рівні індивіда, домогосподарства, країни, регіону і всього світу в цілому.

У Декларації Всесвітньої зустрічі на вищому рівні з проблем продовольства п'ять років по тому від 13 червня 2002 року проблема міжнародної продовольчої безпеки вже розглядалась як «загроза стабільності світової спільноти в цілому» [4]. Таке її розуміння, за думкою Ю. Валетової, обумовлює необхідність включення міжнародної продовольчої безпеки в якість нового компонента у всеосяжну систему міжнародної безпеки. Об'єктивними передумовами для цього служать, з одного боку, швидке збільшення чисельності людей в різних частинах світу, які страждають від голоду і недоїдання, що дозволяє говорити про глобальний характер проблеми, з іншого – реальні можливості сучасної економіки, науки і технології запропонувати ефективні засоби для її вирішення [5, с. 171–172].

Концепція міжнародної продовольчої безпеки знаходить своє відображення в ряді політичних документів «Великої сімки» [6], в доповідях Продовольчої і сільськогосподарської Організації Об'єднаних Націй [7], обговореннях на Генеральній Асамблеї ООН [8] тощо. Врешті, у вересні 2015 року на 70-й ювілейній сесії Генеральній Асамблеї ООН було схвалено Програму глобального світового розвитку до 2030 року, яка, зокрема, визначає програмні принципи щодо реалізації концепції міжнародної продовольчої безпеки. Безумовно, ця концепція є новим політичним і міжнародно-правовим феноменом та підлягає глибокому вивченню всіх її аспектів за участю представників багатьох галузей знань. Проте неодмінною умовою забезпечення міжнародної продовольчої безпеки є розробка відповідного механізму дії в цій важливій сфері міжнародного співробітництва.

Механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, на нашу думку, включає три головні елементи: 1) норми міжнародного права, що регулюють забезпечення міжнародної продовольчої безпеки; 2) міжнародні організації (інститути), які реалізують норми міжнародного права у сфері забезпечення міжнародної продовольчої безпеки та 3) спеціальні засоби та способи, які діють (застосовуються) у сфері забезпечення міжнародної продовольчої безпеки. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки являє собою сукупність між-

народних організацій (інститутів), які відповідно до міжнародних угод у взаємодії із суб'єктами міжнародного публічного права і за допомогою спеціальних засобів та способів прагнуть до забезпечення продовольчої безпеки в усьому світі.

Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки обумовлює наявність дворівневої структури міжнародних організацій, що діють у цьому напрямку: 1) міжнародні організації універсальної дії (ООН, ЕКОСОП, Рада з прав людини, ЮНЕСКО та ін.) і 2) спеціалізовані міжнародні організації. До спеціалізованих міжнародних організацій щодо забезпечення міжнародної продовольчої безпеки, насамперед, слід відносити створену в квітні 1945 року при Організації Об'єднаних Націй міжнародну організацію з питань сільського господарства і продовольства – Продовольчу і сільськогосподарську організацію ООН (ФАО). У Статуті цієї організації прямо закріплено, що: «приймаючі його держави покликані сприяти підвищенню ефективності виробництва і розподілу всіх продовольчих і сільськогосподарських продуктів, поліпшенню умов життя сільського населення». Як спеціалізована установа ООН, ФАО концентрує навколо себе діяльність інших міжнародних сільськогосподарських організацій, залучає їх до реалізації міжнародної стратегії та планів дій в області продовольчої безпеки. Головними цілями цієї організації є поліпшення харчування і підвищення рівня життя: підвищення ефективності виробництва, переробки, збуту і розподілу продовольства та продукції сільського, лісового і рибного господарства, сприяння розвитку сільських районів і поліпшення умов життя сільського населення та ліквідації, в кінцевому підсумку, проблем голоду і недоїдання. Керуючись установчим документом, вона здійснює такі основні функції: 1) служить міжнародним форумом для консультацій між її державами-членами; 2) консулює уряди з питань політики; 3) збирає, аналізує і поширює інформацію; 4) здійснює технічне співробітництво в сфері своєї компетенції.

За ініціативи ФАО у 1961 році для спільної роботи з нею була створена на експериментальній основі ще одна міжнародна організація під назвою «Міжнародна продовольча програма» (МПП), яка згодом у 1966 році була переведена на постійну основу. МПП – це фонд продовольства і грошових коштів, які надаються окремими державами і призначаються країнам, що мають потребу в такій допомозі. Велика частина продовольства, якими володіє МПП, – це продукти, що надходять із різних країн. Загальними правилами МПП передбачається, що вона сприяє в здійсненні проектів, що використовують продовольство, як допомогу в економічному та соціальному розвитку, в задоволенні надзвичайних продовольчих потреб і сприянні світової продовольчої безпеки відповідно до рекомендацій ООН і ФАО.

Після проведення в Римі першої Всесвітньої продовольчої конференції 1974 року для формулювання завдання глобальної продовольчої безпеки в структурі ФАО був створений Комітет із проблем продо-

вольчої безпеки. Крім зазначеного вище Комітету з проблем продовольчої безпеки існують ще сім постійно діючих комітетів ФАО: Комітет фінансів, Комітет зі статутних і юридичних питань, Комітет сільського господарства, Комітет лісового господарства, Комітет рибного господарства, Комітет із проблем товарних продуктів, Програмний комітет.

У січні 2012 року ФАО почала реалізацію процесу стратегічного аналізу, покликаного визначити напрямки і пріоритети її роботи в майбутньому. Його першочергове завдання – підтримка розробки основних стратегічних і програмних документів ФАО, включаючи перегляд Стратегічної рамкової програми на 2010–2019 роки та підготовку Середньострокового плану на 2014–2017 роки. Комітету з сільського господарства ФАО на двадцять третій сесії, що проходила в Римі 21–25 травня 2012 року, для діалогу з Технічним комітетом ФАО був представлений документ «Світові тенденції та майбутні виклики в роботі Організації». Даний документ відображає найбільші світові тенденції, які були названі основними рушійними силами змін, і головні світові виклики, які випливають із цих тенденцій і відображають можливі пріоритетні галузі роботи ФАО в майбутньому.

На сьогодні Україна є одним із головних партнерів ФАО, а після схвалення Програми глобального світового розвитку до 2030 року виникла нагальна необхідність перегляду програми «ФАО – Україна», яка повинна стати не тільки відзеркаленням наших національних інтересів у продовольчій сфері, а й активізувати участь України у забезпеченні міжнародної продовольчої безпеки. Програма глобального світового розвитку до 2030 року декларує амбітні плани щодо створення стійких й продуктивних міжнародних продовольчих систем. Досягнення цих цілей буде вирішальною мірою залежати від прогресу в сільському господарстві. Україна, як аграрна держава з міцним земельним потенціалом, безумовно є активним виконавцем цієї Програми.

Україна зацікавлена в розширенні співробітництва з ФАО і прагне більш активно долучатися до процесів вироблення рішень і забезпечити належний рівень представлення України в Секретаріаті ФАО. Також зараз вирішується питання відкриття регіонального офісу ФАО на території України.

Висновки. Таким чином, на сьогодні склалися об'єктивні передумови включення міжнародної продовольчої безпеки в якості нового компонента у всеосяжну систему міжнародної безпеки. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки являє собою сукупність міжнародних організацій (інститутів), які відповідно до міжнародних угод у взаємодії із суб'єктами міжнародного публічного права і за допомогою спеціальних засобів та способів прагнуть до забезпечення продовольчої безпеки в усьому світі. Інституційний механізм забезпечення міжнародної продовольчої безпеки обумовлює наявність дворівневої структури міжнародних організацій, що діють у цьому напрямку: 1) міжнародні організації універсальної дії та 2) спеціалізовані міжнародні організації, до яких,

насамперед, слід відносити міжнародну організацію з питань сільського господарства і продовольства. Україна повинна розширювати напрямки співробіт-

ництва з цими міжнародними організаціями і прагнути більш активно долучатися до процесів забезпечення міжнародної продовольчої безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Eide A. The human right to adequate food and freedom from hunger // The right to food in theory and practice. Rome : FAO, 1998. – P. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/docrep/w9990e/w9990e03.htm>.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
3. Всеобщая декларация о ликвидации голода и недоедания. Принята 16 ноября 1974 года Всемирной продовольственной конференцией, созванной в соответствии с Резолюцией 3180 (XXVIII) Генеральной Ассамблеи от 17 декабря 1973 года и принята Резолюцией 3348 (XXIX) Генеральной Ассамблеи от 17 декабря 1974 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/hunger.shtml.
4. Declaration of World Food Summit : five years later. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.fao.org/docrep/MEETING/005/Y7106E/Y7106E09.htm>.
5. Валетова Ю.А. Всемирная продовольственная безопасность – новый компонент всеобъемлющей системы международной безопасности / Ю.А. Валетова // Новое слово в науке и практике : гипотезы и апробация результатов исследований. – № 5. – 2013. – С. 170–174.
6. Совместное заявление по всемирной продовольственной безопасности. Аквильская инициатива по продовольственной безопасности (АИПБ). Документ принят главами государств и правительств «Группы восьми» 8–10 июля 2009 года: пер. с англ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://archive.kremlin.ru/events/articles/2009/07/219334/219445.shtml>.
7. Положение дел в связи с отсутствием продовольственной безопасности в мире. Доклад ФАО 2010 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.fao.org/docrep/013/i1683r/i1683r00.htm.
8. Сельскохозяйственное развитие и продовольственная безопасность. Документ : A/RES/63/235. Принят на 63 сессии Генеральной Ассамблеи ООН, 22 декабря 2008 года. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.un.org/ru/documents/ods.asp?m=A/RES/63/235>.

УДК 341.645

САНКЦІЇ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН ЗА ВЧИНЕННЯ АКТИВ АГРЕСІЇ: НА ПРИКЛАДІ САНКЦІЙ ЩОДО АГРЕСІЇ ІРАКУ ПРОТИ КУВЕЙТУ

FORMATION OF NON-AGGRESSION PRINCIPLE WITHIN NURNBERG PROCESS

Касинюк І.В.,

*здобувач кафедри міжнародного права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті досліджено правову природу санкцій Ради Безпеки ООН як різновиду міжнародно-правової відповідальності держав за вчинення активів агресії, їх класифікацію. Проаналізовано ефективність діяльності Ради у боротьбі з агресивними діями держав.

Ключові слова: санкції, Рада Безпеки ООН, примусові заходи, військові санкції, невійськові санкції, акт агресії, міжнародно-правова відповідальність.

В статье исследована правовая природа санкций Совета Безопасности ООН как разновидности международно-правовой ответственности государств за совершение актов агрессии, их классификация. Проанализирована эффективность деятельности Совета в борьбе с агрессивными действиями государств.

Ключевые слова: санкции, Совет Безопасности ООН, принудительные меры, военные санкции, невоенные санкции, акт агрессии, международно-правовая ответственность.

The legal nature of Security Council sanctions as a kind of States' international legal responsibility for acts of aggression is researched; its classification is researched. The effectiveness of Security Council's activities in sphere of fighting with States' aggression is analysed.

Key words: sanctions, Security Council of UNO, enforcement measures, military sanctions, nonmilitary sanctions, act of aggression, international legal responsibility.

Актуальність теми. На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин, незважаючи на визнання агресивної війни міжнародним злочином, найбільш економічно розвинені та воєнізовані держави час від часу застосовують акти агресії задля забез-

печення власних інтересів. Вивчення правової природи та ефективності санкцій Ради Безпеки ООН є необхідним задля постійного підвищення ефективності міжнародного співробітництва у боротьбі з агресією.